

HITÜNK A JÓBAN ERŐSSÉ TESZ BENNÜNKET

A megismerés titka

A növekvő tudással nem a biztonságérzetünk nő, hanem a kétely, a bizonytalanság és a kiszolgáltatottság érzése. Úgy érezzük, hogy a világ egyre bonyolultabb és áttekinthetlenebb lesz számunkra, amelyben szinte lehetetlen eligazodni. Mindennapjaink is egyre jobban hasonlítanak egy olyan gépezethez, amelynek működését nem ismerjük. Mindinkább a világnak kiszolgáltatott, tehetetlen lényeknek érezzük magunkat. Egyre ritkábban éljük át a tudás biztonságát és a hit győzelmét a kicsinyhitűség felett. Pedig ezek elengedhetetlenül szükségesek ahhoz, hogy embernek érezzük magunkat.

A bizonytalanság a tudás betegsége, a kétség a hité. Úgy gondoljuk a felvilágosodás óta, hogy a jó tudása képessé tesz arra, hogy csak a jót cselekedjünk, hogy a bűn nem valamilyen radikális rossz, hanem csak a tudás hánya, amolyan butaság, amit az önfegyelemmel és a magasabb fokú képzettséggel nem rendelkező ember követ el. A hitet összekevertük a hiedelemmel és csak nagysokára fedeztük fel, hogy a kétely azért tesz tönkre minket, mert nem hiszünk a jóban. A felvilágosodás végére az is kiderült, hogy a tudás és a hit nem egymást kizáró fogalom. A tudás ellentéte a butaság, a hité a hitetlenség. Egy darabig úgy véltük, hogy a tudás meg a hit párhuzamos, mint egy sínpár. De ma is nagyon sok ember hisz tudás nélkül és tud hit nélkül, vagy legalább is azt gondolja, hogy a hiedelem a hit és a „tudogatás” a tudás. Mai elbizonytalanodásunk okára rá kellett jönnünk: sem a tudás, sem a hit nem mennyiségi fogalom, amit tesztekkel vagy más oktatástechnikai módszerekkel lehet mérni. Ismereteink forrásait kell végiggondolnunk. Nem a mindent elhinni kész naiv ember a hívó és nem is a mindent megmagyarázni tudó, netán okoskodó a tudós. Az Isten, a világ, a társadalom megismerésének titkát keresi az ember.

A bizonytalanság és a kétség kettős csapdájából csak úgy lehet kimenekedni, ha van egy archimedesi biztos pontunk, ami kívül van az ésszel kiszámítható és a tapasztalatokkal megismerhetőn. Csak felülről tájékozódva láthat pontosan az ember. Kivétel nélkül minden ember feje fölött ott van az Isten - még annak is, aki nem akarja tudomásul venni az ő létezését -, és aki nélkül értelmetlen az élet.

Isten az embernek minden lehetőséget megad a megismerésre. A teremtéstörténet egy gyönyörű költői képpel mondja ezt el. Amikor Isten az állatvilágot teremtette az élőlények létfeltételeit az ösztöneikbe írta. Csak az embernél cselekedett másképpen. Számára egy csodás kertet ültetett, nem csupán életének helyéül, hanem feladatként, hogy az ember művelje és őrizze ezt a csodálatos világot. Ez a világban lévő értékek őrzését, valamint az értékekben rejlő lehetőségek kamatoztatását jelenti. Nekünk nem lehet csak használni, kihasználni ezt a földet, hanem őrizni is kell. Ezt a feladatot csak úgy lehet teljesíteni, hogy az ember egy életen át közösségeket építve, ismerni tanul. Ezt úgy biztosította Isten, hogy *„formált tehát az ÚRisten a földből mindenféle mezei állatot, mindenféle égi madarat, és odavitte az emberhez, hogy lássa, minek nevezi; mert minden élőlénynek az a neve, aminek az ember nevezi. Így adott az ember nevet minden állatnak, az égi madaraknak és minden mezei élőlénynek”* (1Móz 2, 19-20). Ezt a fajta megismerési formát hívjuk empirikus, vagyis tapasztalati megismerési módnak. Így ismerjük fel a természet törvényeit, az Isten teremtette élet ezer csodáját. Az elnevezéssel, a megismeréssel az ember birtokba vette a teremtett világot és megtanulta uralni azt. De így nem volt még teljes az élete.

„Azután ezt mondta az ÚRisten: Nem jó az embernek egyedül lenni, alkotok hozzáillő segítőtársat” (1Móz 2, 18). Az élethez szükség van egy társra, aki éppen úgy „belőlem való” mint Ádám oldalából vett bordából felépített Éva. A társnak, a másiknak a felismerése, megismerése az élet alapja. Ezért a házastársak testi kapcsolatát is az „ismerni” szóval fejezi ki a Biblia. De ez a megismerés nem a elnevezésen, az uralomba-vételen alapszik, hanem egy belső felismerésen, a hiten. A hit = bizalom, nem csak valamiben, hanem valakiben.

Az istenismeret, az emberrel beszélgetni kész Isten képében jelenik meg a teremtéstörténet nagy prófétai látomásában. Jahve a „levő”, a „létező” megosztja gondolatait az emberrel. A teremtéstörténet szerint az ÚRisten „szellős alkonyatkor járt-kelt a kertben” (1Móz 3, 8), hogy beszélgessen az emberrel, és a létezés olyan mélységeit is megismerje, amit az ember engedetlensége okozhat. A rejtőzködő, az elbizonytalanodott embert előszólítja a bokorból az Úr, mert nem akarja, hogy a bizonytalanság és a kétség uralkodjon felette. Ezért a jó szövetségésévé akarja tenni.

Isten, az égő csipkebokorból beszélt Mózesrel (2Móz 3, 1-22). Nem a megmagyarázhatatlant akarja tudtára adni, hanem a Mózesben felgyülemlett bizonytalanságot, értetlenséget oszlatja el, amikor megszólal. Isten éppen abban különbözik minden bálványtól és hamis istenségtől, hogy beszél, van mondanivalója az ember számára. Ennek az isteni szónak az a célja, hogy a ma élők bizonytalanságát és kételyeit is eloszlassa. Az indokolatlanul folyton égő bokor csak azért volt, hogy Mózes – aki az Isten jelenlétében megoldott saruval - meghallja küldő parancsszavát. Nem Mózes nevezi el Istent, még nevét sem sikerült megtudakolnia, hanem Isten nyilatkoztatja ki, hogy ő az örök „VAGYOK”, Jahve a „levő”, a „létező”.

Pál, másfél évezreddel később Athénben „AZ ISMERETLEN ISTENNEK” állított oltár előtt így prédikál erről a megismerhetetlen megismerhetőről, a hihetetlen hihetőről: „Akit tehát ti ismeretlenül tiszteltek, én azt hirdetem nektek. Az Isten, aki teremtette a világot és mindazt, ami benne van, aki mennynek és földnek Ura, nem lakik emberkéz alkotta templomokban, nem szorul emberi kéz szolgálatára, mintha hiányt szenvedne valamiből; hiszen ő ad mindenkinek életet, leheletet és mindent. Az egész emberi nemzetséget egy vérből teremtette, hogy lakjon a föld egész felszínén; meghatározta elrendelt idejüket és lakóhelyük határait, hogy keressék az Istent, hátha kitapinthatják és megtalálhatják, hiszen nincs is messze egyiküinktől sem; mert őbenne élünk, mozgunk és vagyunk. Ahogy a ti költőitek közül is mondták némelyek: Bizony az ő nemzetsége vagyunk. Mivel tehát az Isten nemzetsége vagyunk, nem szabad azt hinnünk, hogy aranyhoz vagy ezüsthöz vagy kőköz, művészi alkotáshoz vagy emberi elképzeléshez hasonló az istenség.” (ApCsel 17, 23-29).

A 21. századi ember számára Isten már régen nem a létezés alapja, hanem egy vitatéma, vagy legfeljebb a bajban a vészkijárat. Csak annyiban vagyunk az aeropagiták örökösei, hogy inkább vitatkozunk Istenről, minthogy őbenne ismerjük fel létezésünk mélyét. Pedig akkor könnyen győzhetnénk bizonytalankodásaink és kételyeink felett.

Az élő hit azért nem hiedelem, mert mindig az értelmes szón: Isten kinyilatkoztatásán alapszik. Ha bizonytalanok vagyunk, csak hinni kell a VAGYOK-ban, aki ma is szól hozzánk és megtanít percembrenyi létünk legnagyobb titkára a bizodalmas hitre, ami a hiedelmek ellen a legjobb ellenszer.

Mi a bizonytalanság?

A legnagyobb hibákat akkor követjük el, amikor nagyon biztosak vagyunk önmagunkban. A bizonytalanság, a saját megismerő-képességében feltétlenül bizakodó ember csalódása, önmagában. Annak a megélése, hogy a világ amiben élünk több, mint amit

gondolatainkkal, a ránk bízott eszközökkel átfoghatunk. Nincs hatalmunkban a ránk leselkedő veszélyek elhárítása. Életünk útja egy kiismerhetetlen világon át vezet, ahol minden pillanatban arra lehet számítani, hogy megcsalnak, tönkre tesznek, sőt az életünk is kockára kerül. Ezért nem lehetünk biztosak semmiben, mivel a megismerhetetlennek tartott Isten nem tud minket eligazítani ebben a nagyon bonyolultnak tűnő világban.

Ennek az életérzésnek az a gyökere, hogy Istent úgy akarom felfedezni, mint hajdan Columbus Amerikát. Meg akarom határozni a mindenütt jelenvalót helyileg. Logikailag akarom megérteni őt, a felfoghatatlant. Megismerés helyett kiismerni akarom Istent. Nem követni akarom, hanem használni, sőt kihasználni. Így lesz Isten, akinek a lényege a VAGYOK, a bizonytalanság forrása. Az elbizonytalanodó „hívó” olyan Istent szeretne, aki saját szűk emberi látóköre szerint gondolkodik. Mindenkor mindenütt és mindenre használni tud, s ha nem ilyen Istent tapasztal az életében, hitét veszti és a kételyek kezdik gyötörni. Nem veszi észre, hogy ez a magában elgondolt Isten nem a létező VAGYOK, hanem egy a mi képünkre és hasonlatosságunkra formált bálvány.

A bizonytalanság oka bennünk van és nem külső okai vannak. A gondviselésbe vetett hitünk hiányzik, mert úgy gondolkodunk, hogy ez szolgává tesz. Pedig éppen ez szabadít fel a teljes emberi létre. Elfogadhatatlan lett az a bizalom, hogy minden, ami velünk történik, Isten kezében van, és ő valamiért megengedi, aminek az okát ma még nem ismerjük.

Bármilyen út értelmét, a célja adja meg. Sokszor csalódtam már – mondjuk -, és ezért nem tudok hinni a jóban. Ez a bizonytalanság nemcsak azokat az embereket kísérti, akik azt állítják magukról, hogy ők ateisták és nem számolnak életükben egy személyes Isten jelenlétével. A magukat hitvalló keresztényeknek tartó emberek is beleesnek a lelki rövidlátás betegségébe. Bármennyire fényes a nap, egy kis felhő is eltakarhatja. A legverőfényesebb napon is lehet az árnyékban kételkedni a napsütésben. Ma a keresztények többsége azt tartja, hogy Isten, ha van is valahol nagyon messze, annyi más dolga van, hogy nem ér ránk odafigyelni. Ezért maradunk árnyékban.

Ez a kétely, hasonló ahhoz a bizonytalansághoz, amit a robbanásszerűen növekvő tudás világában élünk meg. Mennél többet tudunk, annál jobban ránk tör az az érzés, hogy a tudnivalók tengere végtelen. Mindig arra a tudásra volna szükségünk, ami hiányzik. A megismertnek hitt világ így egyre kiismerhetlenebb lesz. Ezért a mai ember nemcsak a hit, hanem a tudás válságát is átéli. Elmúlt a megismerésbe vetett hitünk mámore. Ma mennél többet tudunk, annál tehetlenebbnek érezzük magunkat és a hitünk is elhagy minket. Így teljesednek be Jézus prófétai szavai: „*amikor eljön az Emberfia, vajon talál-e hitet a földön?*” (Lk 18, 8).

Sokszor a sorscsapásszerűen ránk törő bajok mögött Isten haragját látjuk, csak éppen arra nem gondolunk, hogy az Istentől nekünk ajándékozott világot pont mi - emberek tesszük tönkre. Mi teremtjük magunk körül a bizonytalanságot. Önzésünkkel sértjük a teremtett világ harmonikus rendjét és a tönkretett rend, ellenünk fordul. Nem Isten büntet, hanem saját bűneink áldozatai vagyunk.

Sokáig azt gondoltuk, hogy a tudás növekedésével átlátható lesz a világ, és az emberi akarat végre megteremti körülöttünk az ideális környezetet, a földi Kánaánt, ahol az emberek egyenlők és megelégedettek lesznek. De ez a világ nem jött el, sőt egyre messzebb kerültünk ettől a megálmodott Paradicsomtól. A tudás, az ismerés nem a biztonságérzetünket növelte, hanem a kiszolgáltatottságunk nőtt meg vele. Minden újabb felfedezéssel új félelmek törtek ráink. A hidrogénbombáról olvastam valahol, hogy ez a világ leghaszontalanabb találmánya, mert a félelemkeltésen és ijesztgetésen kívül semmire sem lehet használni. A hidrogénbomba a biztonságpolitika biztosan bizonytalanságot keltő csodafegyvere. Nem fán terem, hanem mi emberek, óriási anyagi és szellemi tőke ráfordításával hoztuk létre önmagunk ellen.

De nem ez az egyetlen bizonytalanságot keltő találmányunk. Ha az ember felfedez valamit, rájön valamire, azért erkölcsileg felelős. De a tudás növekedése nem jár együtt az ember erkölcsi fejlődésével. Így lesz az egyre többet tudó ember egyre veszélyesebb az egész teremtettség számára. „Büszkék” lehetünk önmagunkra azért is, mert különféle vegyi fegyverekkel is képesek vagyunk az élet megsemmisítésére a földön. Cselekedeteink hatóköre megnőtt és ezért egyre jobban félhetünk önmagunktól is. Ez a bizonytalanságunk igazi forrása. A tudott dolog következményét nem látjuk és cselekedeteink valós célja a manipulációk ködös tengerében vész el. Nem a tudatlanság az igazi veszély, hanem a tudott dolgok egyre nagyobb hatókörű eszközeivel felszerelt határtalan emberi önzés, erkölcsi felelősség nélkül!

A nyugalmat, biztonságot adó tudáshoz mindig szükség van egy biztos tájékozási pontra. Ha tudok valamit, megkérdem tőlem az élet: mire jó az? Nemcsak ismerni kell valamit, hanem a dolgok értelmét is tudni kell. A bizonytalanság nem egyszerűen tudáshiány, hanem az az állapot, amikor elveszítjük a tudott, birtokolt dolgok értelmét. A céltalanság bizonytalanságot szül. Ha a biztos pontot, a célt elveszítettük, akkor minden korábban vágyva-vágyott dolog értelmetlen lesz.

Az önös szándékainak megvalósításán fáradozó ember egyre kevésbé látja a célt, a hétköznapi tennivalókon kívül lévő biztos pontot. A boldogságot a GDP növekedésével, az „önmegvalósítás” csaló illúzióival akarja magának biztosítani. A tárgyak nem adnak biztonságot, azok csak kételynövelők.

Fel kell fedoznünk azt a biztos, földön kívüli tájékozási pontot, ahonnan felülről, Isten szemével látjuk önmagunkat, az életünket. Ez az ember megmaradásának egyedüli alapja. Már Szent Ágoston (354-430) is tudta ezt, amikor vallomásaiban leírta ezt az örökké igaz mondatot: „Nyugtalan, Uram, a mi szívünk, amíg tebenned meg nem nyugszik.”

A hit titka

A hit, Isten megismerésén alapszik. Aki nem tapasztalja meg őt a mindennapokban, az csak „elhinni” tud, de igazán hinni sohasem. Lehet, hogy tekintélyi alapon valamit elfogad, de Istenben bízni nem tanul meg sohasem. A kereszténység Krisztus követése, bizalom benne, nem pedig egy kétezer éves, állandóan módosuló tanrendszer elfogadása. Jézus megígérte, hogy velünk van minden nap a világ végezetéig (Mt 28, 20). A 21. századi ember éppen ezt a Krisztussal való együttlétet nem éli át, nem tapasztalja. Nem hisz a csodákban sem, mégis csodára vár hogy higgyen, mert azt gondolja, hogy a csoda teremti a hitet. A hit az a szem, amelyik észreveszi azt a Jézust, aki a hétköznapiok csendes csodáinak az ura. Reményik Sándor írt erről egy örökszép verset Csendes csodák címmel:

„Ne várd, hogy a föld meghasadjon,
És tűz nyelje el Sodomát.
A mindennap kicsiny csodái
Nagyobb és titkosabb csodák.

Tedd a kezedet a szívedre,
Hallgasd, figyeld, hogy mit dobog,
Ez a finom kis kalapálás
Nem a legcsodásabb dolog?

Nézz a sötétkék végtelenbe,
Nézd a kis ezüstpontokat:
Nem csoda-e, hogy árva lelked
Feljűk szárnyat bontogat.

Nézd, árnyékod hogy fut előled,
Hogy nő, hogy törpűl el veled,
Nem csoda ez? – s, hogy tükrözűdni
Látod a vízben az eget?

Ne várj nagy dolgot életedbe,
Kis hópelyhek az örűműk,
Szitálű, halk szírom-csodák.
Rajtuk át Isten szűl: jűvűk.”

Ez a pislákolű, néha-néha lángra lobbanű hit nem jelenti azt, hogy a keresztűnyt soha nem kísűrti meg a kétely. A hit éppén a hitetlensűgűnkűn aratott gyűzelem. Az igazán hívű ember is átéli a rá törű bizonytalansűgűérzűst. Ő sem lát át az egyre jobban bonyolűdű tudnivalűk dzsungelén. De ismeri a gyűzelem titkát, ami megtaníta az embert Isten szemsűgűébűl látni és vele nem a dogmák, hanem a tapasztalatok kűtik össze. A Zsidűkhűz írt levél szerint: *„A hit pedig a reműlt dolgokban való bizalom, és a nem láthatű dolgok létérűl való meggyűzűdűs. Ennek a hitnek az alapján nyertek Istentűl jű tanűbizonyasűgot a régűk”* (11, 1-2).

A bizalom tapasztalatokra épűl, ami annak a belátását is magába foglalja, hogy a világot az ember nem képes a tudatának ellenűrzűse alá vonni. Ha a fejűnk fűlűtt nincs semmi, akkor másoknak hasznos cél sincs elűttűnk, akkor minden bizonytalan lesz. A Biblia szereplűi nem azért hittek, mert korlátolt emberek voltak és keveset tudtak, hanem azért mert amit tudtak, az az életűket is nyitottá tette Isten felé. A hitnek nem a tudás az ellentéte, hanem a bizalmatlansűg, a hitetlensűg. Nem Isten hagyott el minket, mi nem látjuk gondviselésének ezer csodáját. Istent összekeverűk a véletlennel. Ezért a hitetlensűg nem több tudást, hanem nagyobb vaksűgot jelent.

Ábrahám nem azért lett a hívűk atya, mert soha nem kételkedett. Ő is sokszor elbizonytalanodott. A vűlt ellensűgtűl annyira fűlt, hogy felesűgét is kész volt letagadni (1Műz 12, 10-13. 20, 1-18). A gyűzelmeinek másnapján is kétsűgbe esett és reműnyvesztetten így panaszkodott Istennek: *„Ő, Uram, URam! Mit adhatsz nekem, hiszen gyermektelen vagyok, és házamat a damaszkuszi Eziézer örűkli”* (15, 2). Kételyeit csak egyetlen egy dolog oszlatta el, az élű Istenbe vetett hit. Nem az ígűretek megvalűsulásának módját, nem az út végét látta, hanem Istennek újra meg újra meghallott ígűreteiben bűzott. Ezért volt a hit embere, ezért

tudott győzni.

A nagy karrier előtt álló okos rabbiból, Gamáliel nagyszerű tanítványából, ám az Isten népét buzgón üldöző Saulusból – Pál lett, akit az Úr választott ki, hogy megismerje az ő akaratát (ApCsel 22, 14) és így vált a köznapi hit szolgájává. Számára a hit többé nem csupán az atyák hagyományainak elfogadása volt, hanem tanúskodás arról, akit a damaszkuszi út porában felismert. Saulusból nem úgy lett Pál, hogy elfelejtette azt, amit korábban tudott, hanem úgy, hogy megértette azt, hogy amit tud, amire Istentől alkalmat és lehetőséget kapott, azzal szolgálnia kell. A bizonytalanság és a kétség csak a passzív keresztények betegsége, hiszen aki küldetesként éli meg az életét, azt ez a lelki kór messze elkerüli.

A ma élő keresztényeknek sem ígért Isten kevesebbet, mint Ábrahámnak. Nemcsak Saulnak volt damaszkuszi útja, ahol Jézus Krisztus fénye ragyogta körül. Nemcsak a Biblia ókori tapasztalatai állnak rendelkezésünkre, hanem Isten mai vezetésének, gondviselésének is ezer és ezer jelét tapasztalhatjuk, ha megnyílik a szemünk, életünk köznapi csodáira. Sajnos mi a gondviselés mindennapi csodái mögött a vak szerencsét, vagy az emberileg megmagyarázható törvényszerűséget látjuk. Ha mások ellenünk elkövetett bűnébe botlunk, Istent okoljuk. Amikor a nekünk teremtett világot mértéktelen önzésünkkel tönkretesszük, szemünkben akkor is a Teremtő a hibás. Gondoljunk csak vissza a bűnesetre. Az asszony szemét csábította a tiltott fa gyümölcse, amiből férjét is megkínálta. A „hol vagy?” kérdésre Ádám a mellé adott asszonyt hibáztatta, Éva pedig a kígyót, akit az Isten teremtett (1Móz 3, 12-13).

Az emberiség története is azt tanúsítja, hogy világunkat egy hatalmas oltalmazó kéz tartja fenn, Valaki ott áll a dolgok mögött és ez a Valaki még lefogja a kezünket, amikor vak indulataink és önpusztító szenvedélyeink akarnak irányítani minket. Az agyondicsért „józan eszünk” nem ment meg bennünket ezektől a csapdáktól. Messze kerültünk Istentől, mert magunkban akarunk bízni. Hamis hitünk következménye a kétely és az elbizonytalanodás. Bizalmatlanságunkat az óvatosság erényeként akarjuk feltüntetni, és fennen hirdetjük, hogy mi vagyunk a felvilágosodottak, akik felett üres az ég. De látszatgazdagságunk, minden magunk okozta tragédia során, megszégyenül. Nem Isten állít nekünk csapdát, hanem mi törjük a fejünket lázas szorgalommal azon, hogy feltaláljuk a tökéletes egérfogót, amibe önhitt vakságunkban besétálunk. Csak Isten kegyelmes türelme a reményünk. Ő még értünk, ránk vár.

Mi a hitetlenség?

A hitetlenség az elbizonytalanodó, kételyektől gyötrődő ember hamis bátorsága. A hitetlen ember önmagát csalja meg ha nem néz az égre és úgy gondolja, hogy ha csak a lába elé néz, a földön lévőket biztosabbnak látja. A hitetlen ember valójában nem bátor, legfeljebb csak kétségbeesésben vakmerő. Ma is vannak prófétái az ateizmusnak, akik bátran azt hirdetik, hogy minden rossznak az a kútforrása, hogy hiszünk. Hitetlenségünk gonosz tetteinek leleplezésével akarnak a hit ellen érvelni. Ez annyira értelmetlen, mintha a gyilkos azt magyarázná, hogy azért van bűn, mert kitaláltuk azt, hogy törvény legyen. A hitetlen ember a létünknek a materiálison túli területeit tagadja. Ez olyan, mintha a színvakok aláírásgyűjtéssel azt akarnák eldönteni, hogy nincsenek is színek, és ezért értelmes ember soha többet nem beszélhet a színekről.

A hitetlenség a hit betegsége, a félelem bilincse. A mindent tagadó ember ezt nem éli át sohasem, de az ilyen ember nem tekinthető lelkileg egészségesnek. Szerencsére nagyon kevés ilyen ember van. De nem is ők az igazi hitetlenek. Egy mondás szerint „a zuhanó repülőben nehéz ateistának lenni”. Világunk ilyen repülő, és benne kell megtanulnunk hitre

jutni. Az ilyen ember alkotta szerkezetben kételkedni, és bizonytalankodni annál inkább lehet, mennél jobban zuhan a repülő. A zuhanás nem hitet, hanem kétségbeesést eredményez. Jézus azt ígérte, hogy ő akkor jön vissza másodszor a földre az övéért, amikor „...kétségbeesnek a népek tanácstalanságukban. Az emberek megdermednek a félelemtől és annak sejtésétől, ami az egész földre vár, mert az egek tartóerői megrendülnek” (Lk 21, 25-26). Kétségbeesetten nem lehet hinni. A félelmet, a rettegést legyőzi bennünk az istenfélelem, vagyis az Istentől való bizodalmas függés.

A hit – bizalom. A hitetlenség – bizalmatlanság, ami nemcsak a menekülésben, a félelemben ölt testet, hanem nagyon sokszor az erőszak áruhája. Az a hívő, aki tud csendben várni a felülről jövő eligazításra. A megoldáshoz nem mi nyitjuk meg az ajtót, nem mi törjük fel a zárat. A csodára várás sem megoldás, csak az amikor tisztán és határozottan tudjuk, hogy Isten keze irányítja a mi életünket, ezért vele indulunk az úton.

Nemrég megkérdezték tőlem, hogy mi a véleményem azokról a terroristákról, akik életüket feláldozták azért, amiben hisznek? Azt feleltem, sajnálom őket, mert azt gondolják, hogy hisznek. A „vakbuzgó hit” a hitetlenség egyik formája. A vakbuzgó ember az élő Istennel való kapcsolatot felcseréli, az elgondolt eszméhez való hűséggel. Nem valakitől, hanem valamilyen elmélettől függ. Ezért sajnálom az inkvizitorokat is, mert ők is hitetlenek, hiszen az Úrért annyira akarnak valamit tenni, hogy elfelejtik őrre hagyni életüket. A saját indulataik képére és hasonlatosságára torzítják Istent, és ezzel többet ártnak a hitnek – még saját hitüknek is -, mint az istentagadók.

A máglyák sohasem győznek az eszmék felett. Az inkvizitorok és a boszorkányüldözők mindig elbuknak. A hamis gondolatok és indulatok felett, csak a szeretet képes győzni. A hit igazi próbája nem az üldözés vagy a szenvedés elviselése, hanem a várakozás. Hamis ügyekért, cégéres büntettekért is lehet szenvedni igazságosan, sőt igazságtalanul is, de reménységgel várakozni csak hittel lehet. A Szentírás szerint Krisztus azért jön el úgy, mint a tolvaj, hogy a várakozás alatt kiderüljön, hogy övéi bíznak-e benne, vagy csupán harcos „Krisztus-párti” katonák, akik remekül tudnak érvelni Krisztus mellett, de Krisztus aláztos követése nem a kenyerük.

Amikor államvallás lett a kereszténység és divat lett Krisztus nevére hivatkozni, ez lett a karrier alapja. Térítő csapatok szerveződtek, akik magukat „Krisztus katonáinak” nevezték. Városról városra jártak, hogy a pogány templomokat lerombolják – no meg kirabolják -, az igaz hit terjesztése érdekében. Pogány (paganus) vagyis „vidéki”, „nem idevalósi” volt az, aki nem akart ilyen katona lenni. Hiszem, hogy a világnak akkor is csak emberekre volt szüksége (nem angyalokra), mint ahogyan ma is. Nem hitetlenekre és nem is vakhitűekre, hanem olyanokra, akiknek szeme az égig lát. Olyanokra, akik tudják azt, hogy a megoldás kulcsa nem a mi legszentebbnek kikiáltott gondolataink megvalósítása, hanem Isten tervének elfogadása. Ehhez nem egymást kell legyőzni, hanem a szeretet uralma alá kell helyezni életünket.

Saulusból úgy lett Pál, hogy győzni tudott inkvizitori hitetlensége felett. Damaszkusz előtt is jól ismerte az Írásokat, képzett ember volt és határozott hitbuzgó követője volt annak az igazságnak, amit az atyák tanításaiból is megtanult. Tette kész volt és remek tervet készített arra, hogy a másféleképpen hívőktől megtisztítsa a világot. Éppen ezért volt „hitetlen”. Az általa elképzelt tennivalókat látta anélkül, hogy Istent - aki egyedül jogosult arra, hogy megbízást adjon -, látta volna. Tudta Isten törvényét, de a törvény betöltésének a lényegét, a szeretetet nem ismerte. Isten ügyét féltette anélkül, hogy Isten akaratát, tervét próbálta volna megérteni.

Mit tett Jézus Saulussal? Nem alkalmazott vele szemben erőszakot, mert tudja jól, hogy az erőszak csak erőszakot szül. A damaszkuszi keresztények kis csoportját sem ragadta

el valami ismeretlen mennyei titkos rejtekhelyre, hogy ne legyen a buzgó rabbi tanítványnak hová futnia. Meg sem bénította az Istenért buzgólkodó Saulust, hiszen a benne lévő energia a jó cél érdekében hasznos kincs volt. Még egy lángpallosú angyalt sem küldött, hogy a helyes cselekvésre oktassa a fiatal rabbi-tanítványt. A mindig határozott úton járó Saulust csak fény sugározta körül, ami porba sújtotta, amitől egy időre megvakult, hogy most befelé is lásson. Az az ember, aki bármilyen vitában tudta bizonyítani, hogy az egyetlen Isten a világteremtő, most megtanulta megkérdezni: „*ki vagy, Uram?*” (ApCsel 9, 5). Aki mindig tudta, hogy mit kell tenni, most egészen más irányban indult el: „*azonnal hirdetni kezdte Jézusról, hogy ő az Isten Fia*”. Kézen fogva vezették be a városba, hogy az Úr rendelkezése szerint azoktól kapja vissza látását, akiknek korábban az életére tört, akiket üldözött. Ekkor döbbsent rá a szeretet titkára, meg arra, hogy az ember nem akkor erős, amikor a seregek élén áll, hanem akkor, amikor a Seregek Urának szolgálatába szegődik.

A pálfordulás – hitre jutás. Ezért nem lehet hitre agitálni senkit sem. Nem a Jézusról leírtakat, elmondottakat kell elhinni ahhoz, hogy hívők legyünk, hanem életünk damaszkuszi útján találkozunk kell azzal, akiben hiszünk. A hitetlenség, elmaradt találkozás. Úgy nem lehetünk Krisztus követői, vagyis keresztények, ha nem találkoztunk, nincs kapcsolatunk vele, csak elhisszük azt, amit mások mondtak róla. Ezért a jó, az ő szeretetének gyakorlata sem valósul meg az életünkben. A hit legnagyobb ellenségei azok, akik Krisztusra hivatkoznak, de a szeretet helyett a gyűlölet útját járják, mint ahogyan ezt Saulus is tette Damaszkusz előtt. Csak Damaszkusz után lehet megérteni azt, hogy Isten éppen azokért szeret bennünket, azokhoz küld, akiket inkvizítori lelkülettel pusztítani akarunk: „*Hát nem ő az, aki üldözte Jeruzsálemben azokat, akik segítségül hívják ezt a nevet...*” (ApCsel 9, 21). Nem a hit nélkül élő emberek az igazán hitetlenek, hanem azok, akik nagyon erősen hisznek a maguk igazában, és nem látják, hogy Jézus az út, az igazság és az élet.

Miért biztos a prófétai beszéd?

A prófétákat az Ószövetség több helyen is „látóknak” mondja. A próféták nem a múlt meg a jövő titkának tudósai. Ők Istennek olyan emberei, akik Isten szemével néznek. Bizonytalanságunknak és kételyeinknek oka, a szemünkben van. Ahhoz, hogy valóban Krisztus követői és követői legyünk, szemünk gyógyítására van szükségünk (Jel 3, 18).

Hogyan tanít látni a prófécia? Hogyan oszlatja el a bizonytalanságunkat és kicsinyhitű kételkedésünket? Ha a prófécia egyszerűen az Isten által előre elmondott jövő lenne, akkor sehogy sem. Akkor a prófécia csak azt bizonyítaná, amit a hívő ember az életében is tapasztal: Isten a történelem ura. A prófétai igében többről van szó: a jelenünkről. Benne Isten nem eseményeket, hanem az események okát tárja fel. Teremtő urunk, a prófétai igében a történések mozgatórugóját akarja megértetni az emberrel. A keresztény ne a jövő titkait akarja kikutatni, hanem az örökkévaló Isten szemével akarja látni az életet.

Az Apokalipszis hatalmas látomásának elején van egy különös bevezető jelenet. János a hét gyülekezetnek írt levele után így folytatja a Jelenések könyvét: „*Ezek után láttam, hogy íme, nyitva van egy ajtó a mennyben, és az előbbi hang, amelyet olyannak hallottam, mint egy trombitaét, beszél velem és így szól: Jöjj fel ide, és megmutatom neked azokat, amiknek meg kell történniük*” (Jel 4, 1). A próféta a mennyből látja a földet. Aki jól el akar igazodni a mindennapi élet eseményeinek kusza szövevényei között, annak ezt a mennyei nyitott ajtót kell használnia. A kereszténység nem azért beszél a mennyről, hogy disszidáljon a földről, hanem mert a dolgok igazi indítékai, a mennyből nézve lepleződnek le. Isten, János apostolnak azt akarta megmutatni, hogy emberi életünk történéseiben milyen törvényszerűségek lesznek. De ehhez szükséges belépni ezen a különös mennyei ajtón.

A Biblia - elejétől a végéig -, prófétai könyv. A Biblia első tizenegy fejezete, vagyis az őstörténet, látomás a múltból, amiben az emberi élet máig meghatározó alapjait mondja el az Ige. A pátriárkák története, az Izráel sorsát megörökítő könyvek sora nem csupán életrajzi híradás, vagy nemzeti hőstettek felsorolása, hanem a menny véleményét tükröző beszámoló, Isten ügyének földi alakulásáról. Az evangélisták sem arra vállalkoztak, hogy Jézus életrajzát megírják, hanem prófétai ihletésű evangéliumot hirdetnek, vagyis olyan jó hírt, ami prófétai módon világítja át jelenünket.

Prófétai igehirdetés nem ott van, ahol a Bibliára hivatkozva a jövőt akarják kitalálni, hanem ott, ahol Isten szempontjából - aki látja a kezdet és a vég között feszülő történelem minden titkát -, megértjük a jelent. Ezért minden érvényes igehirdetés jelen idő egyes számban hangzik. Az ige addig él, amíg benne rólunk van szó. A próféta azt tudja, hogy Isten tőlem itt és most, ahol vagyok, mit akar. Ha prófétai lesz az igehirdetésünk, és így kezdjük látni önmagunkat, akkor Péter levelében leírtakkal együtt valljuk: *„egészen biztosnak tartjuk a prófétai beszédet, amelyre jól teszitek, ha mint sötét helyen világító lámpásra figyeltek, amíg félragyog a nap, és felkel a hajnalcsillag szívetekben”* (2Pét1, 19).

Századunk kereszténységének nagy baja az, hogy nem látja a „hajnalcsillagot”, és ezért erőtlén. Igihirdetésünk inkább szól a tanulságos, csodákkal teli múltból és a gyönyörűnek elképzelt jövőről, mint a jelenről és ezért egyre kevesebb lesz a mondanivalónk. Szép elméleteink vannak a helyesről és a jóról, de ennek megvalósíthatóságát nem látjuk. Álmaink sehogyan sem akarnak testet ölteni. Prófétai látásunk elveszett, reménységünk csalfa és vak lett, mert nem Isten szemével akarjuk látni a jelenünket. Helyette elméleteket gyártunk, és csalódunk bennük. Krisztus aktív követői helyett passzív templomba járók lettünk, egyre álmosabb prédikáció-hallgatók. Az élő Krisztus követése helyett hagyományokat őrző, nosztalgikus emlékeinken búsongó álmodozók.

Sokszor gondoltam arra, hogy a Jézus példázatában leírt tíz szűz (Mt 25, 1-12) bizonyára szépeket álmodott. Azért tudtak olyan nyugodtan aludni, mert elhitették magukkal, hogy a vőlegény késik. Közben ők késtek el. Prófétai látás nélkül igazán szépeket lehet álmodni, mert mi is elhitetjük magunkat: hogy a rossz nem is olyan rossz (pedig az Úr rossznak látja: Bírák 2, 11. 3, 7. 12), meg különben is, még mindig volt valahogy. Közben Isten egyre messzebb kerül tőlünk, és úrrá lesz rajtunk a bizonytalanság és a kétely.

Így leszünk a laodiceaiakhoz hasonló langymeleg keresztények (Jel 3, 14-22). Már nem vagyunk se hidegek, se forrók: se teljesen visszautasítók, se buzgók. Eldicsékszünk még az embereknek gazdag múltunk kincseivel. Kikiáltjuk magunkat az európai kultúra műemlékeinek, amit történetileg lehet is bizonyítani, de már régen nem tudunk sóvá, világító szövétnekké lenni a mai társadalomban, hiszen nem látjuk a hajnalcsillagot. Mindenki tudja, csak mi nem ismerjük el magunkról, hogy mezítelenek vagyunk az emberek előtt. Isten kemény diagnózisa rólunk szól: *„nem tudod, hogy te vagy a nyomorult, a szánalmas és a szegény, a vak és a mezítelen”* (Jel 3, 17).

Laodiceának rá kell döbennie arra, hogy a mennyen és a földön uralkodó Jézus segítségére van szüksége. Ezért tanácsolja Jézus: *„végy tőlem tűzben izzított aranyat, hogy meggazdagodj, és fehér ruhát, hogy felöltözz, és ne lássék szegyenletes mezítelenséged; és végy gyógyító irt, hogy bekend a szemed, és láss”* (Jel 3, 18). A régi Laodicea, ahol ennek a levélnek az első címzettjei éltek, aranyáról híres, dúsgazdag város volt. Világszerte híres textilipara volt és a kiváló szemkenőccsel gyógyító orvosai messze földön ismertek voltak. Bizonyára sértésnek vették ezt az isteni tanácsot. Úgy érezték, hogy képesek önmaguk is megoldani a problémáikat. A mai kereszténység is így gondolkodik. Elegendő erőt, társadalmi, gazdasági, politikai cselekvőképességet érez magában ahhoz, hogy krisztianizálja a világot, és mindenkivel elhitesse, hogy egyedül ő képes a világ minden baját megoldani.

A probléma csak az, hogy Jézus ma is ott áll és zörget az egyházak ajtaja előtt (Jel 3, 20), hátha meghallja valaki és kinyitja az ajtót. Jézus sohasem alkalmaz erőszakot.

Ha csak beszélünk Krisztusról, de nem követjük őt, hitelképtelenek vagyunk. Hivatkozunk rá, de nem az az indulat vezet minket, ami a Krisztusban volt. A bizonytalanság erdejében eltévedünk, mert ismertetőjegyünket veszítettük el: *„Erről ismerhetők meg Isten gyermekei és az ördög gyermekei: aki nem cselekszi az igazságot, nem az Istentől van, és az sem, aki nem szereti a testvérét. Mert ez az az üzenet, amelyet kezdettől fogva hallottatok, hogy szeressük egymást”* (1Jn 3, 10-11). Szeretni parancsszóra nem lehet, de önmagunkból sem tudjuk kitermelni ezt a csodás lelki kincset. Csak Krisztus szeretetét tudjuk továbbadni, ha önként, megnyitjuk szívünk ajtaját előtte. Csak a szeretet űzi ki a félelmet, és erősíti bennünk a jót, ami erőssé teszi a hitünket.

Mitől hűl ki a szeretet?

Logikai bizonyítékok alapján nem lehet hinni, nem lehet szeretni, nem lehet bízni a jóban. A szeretethez külső erőforrásra van szükség. A kereszténység mindig akkor kerül a legnagyobb bajba, amikor a szeretet meghidegül (Mt 24, 12). Ilyenkor elvi alapon kezdjük gyűlölni egymást és az általunk igaznak tartott tant, szembeállítjuk a másikért tenni akaró szeretettel. Elvi csatározásaink közben a szeretet eltűnik belőlünk, az érdektől irányított „elveink” megölik bennünk az emberséget. Egy kedves öreg professzorom mondta: „sok keresztényt ismerek, de hála Istennek vannak köztük (ha nem is sokan) emberek is”.

Nem abban van a kereszténység válsága, hogy csökken az egyházak taglétszáma, vagy szűkülnek anyagi forrásaink. Az igazi válságot a szeretet meghidegülése jelzi. Az első századok keresztényeit a pogányok így csúfolták: „Nézzétek, mennyire szeretik egymást”. Bár erről lennének ismertek. Ma nem azért vélekednek rólunk másképp az emberek, mert nem prédikálunk eleget a szeretetről. Mint minden ember, mi keresztények is csupán szeretetfogyasztók akarunk lenni. Nem az jelenti számunkra az örömet, hogy van kiért élni, hanem arra törekszünk, hogy minél több „szeretet-rabszolga” lesse óhajunkat. Nem tenni, hanem érezni akarjuk a szeretetet. Így a krisztusi áldozatos másokért élés lényege rejtve marad, csupán prédikációs téma lesz, és vádpont, mert elmulasztásáért mindig el lehet marasztalni azt, aki az ellenségünk. Szeretetünket így az ellenszenv-rokonszenv önzése szabályozza.

Illemből sem lehet szeretni. Hiába buzdítjuk egymást dörgedelmes, vagy szelíd prédikációkkal arra, hogy a világ a szeretetet várja tőlünk, ezért hát illene végre felmutatni valamit. Az ilyen prédikációt mindig a szomszéd fülével hallja meg a gyülekezet, és azt a következtetést vonja le belőle, hogy a mellette ülőnek illene őt jobban szeretni. Még rosszabb az, hogy az ilyen szeretetre buzdítás után azt gondoljuk, hogy ez a mennyei kincs olyan ünneplő ruha, amit a gyülekezeten kívül lévő „világért” kell viselnünk. Addig kell mutatnunk a szeretetet, amíg ők úgy döntenek, hogy hozzánk csatlakoznak.

A szeretet nem csupán a szív dolga, hanem az egész emberré. Ez a másokért örömmel élés tudománya az az állapot, amiben istenképiségünk megvalósul. Isten arra teremtett minket, hogy érte, a másikért, a teremtett világért legyünk. Ha ezt megértjük, akkor a szeretet többé nem egy ránk nehezedő követelés lesz, hanem a létezésünk értelme, cél. Nem azért fogom meg a másik kezét, hogy legyen kibe kapaszkodnom, hanem mert egymás kezét fogva tudjuk igazán Jézus kezét is megtalálni, és ő így vezet minket az életúton.

Jézus szeretete a minta. Jézus a szőlőtőről mondott példázatában arra kér mindnyájunkat, hogy maradjunk őbenne és az ő szeretetében: *„Ahogyan a szőlővessző nem teremhet gyümölcsöt magától, ha nem marad a szőlőtőn, úgy ti sem, ha nem maradtok*

énbennem. *Én vagyok a szőlőtő, ti a szőlővesszők: aki énbenem marad, és én őbenne, az terem sok gyümölcsöt, mert nélkülem semmit sem tudtok cselekedni*” (Jn 15, 4-5). No, de mi a gyümölcs? Pál apostol - János evangéliumával egybehangzóan - azt írta a galatáknak, hogy a Lélek gyümölcse a szeretet (Gal 5, 22). A gyümölcs – másokért van. János így idézi Jézus szavait: *”Ahogyan engem szeretett az Atya, úgy szeretlek én is titeket: maradjatok meg az én szeretetemben. Ha parancsolataimat megtartjátok, megmaradtok a szeretetemben, ahogyan én mindig megtartottam az én Atyám parancsolatait, és megmaradok az ő szeretetében. Ezeket azért mondom nektek, hogy az én örömöm legyen bennetek, és örömötök teljessé legyen*” (Jn 15, 9-11). Jézus szeretete, az adni tudás öröme. Ezért mondja tovább Jézus, hogy *„nincs senkiben nagyobb szeretet annál, mintha valaki életét adja barátaiért*” (Jn 15, 13). Ez nem valami élettágadó mártíromságot jelent. Aki azt gondolja, hogy szegényebb lesz azzal, ha szeretetet ad, az soha nem találja meg az életben az igazi örömet.

Ezért prédikálta János azt, hogy *„a szeretetben nincs félelem, sőt a teljes szeretet kiűzi a félelmet, mert a félelem gyötrelemmel jár; aki pedig fél, nem lett tökéletessé a szeretetben*” (1Jn 4, 18). Mai világunk pont ebben az állapotban van, amikor a bizonytalanság és a kétség félelmet szül. A gyógyszert Jézus hozta a földre, amikor szeretetből önmagát feláldozta a keresztfán értünk. Ennek a szeretetnek mindnyájan részesei lehetünk, ha egymást szeretjük, mert így megtalálhatjuk a másik emberben a Krisztust (Mt 25, 40).

„Mikor eljön az Emberfia talál-e hitet a földön”?

Hiszem, hogy igen! De ez csak úgy lehet, ha a szeretet által munkálkodó hit titkát felismerjük. Krisztus és felebarát nélkül hinni sem lehet. Elhinni valamiről valamit, természetesen lehet, de mi nem valamiben, hanem abban a Valakiben akarunk hinni, aki a szeretet tikára megtanít. Hitpótlékaink, hamis hiteink félrevezetnek minket. Ezért lett ma a hit a mindennapi szóhasználatunk szerint lejáratott fogalom. Jézus arról beszélt, hogy elhalnak az emberek a félelem és annak várása miatt, ami a földre vár (Lk 21, 25-28), de ugyanakkor beszél felemelt fejű, bizakodni tudó emberekről is. Ezért van nagy szükségünk a hitre, hogy egyre biztosabban lássuk a célt. Minket a tapasztalatok fellege vesz körül, de a tapasztalat csak akkor szül hitet, ha Jézus szeretete meggyógyítja a látásunkat. A bizonytalanság ellentéte a szeretet bizonyossága, míg a kételyé a szeretet által munkálkodó hit.

Mind a hit, mind pedig a bizonyosság a reménységből születik de mindkettő azért van, hogy a szeretet alaptörvényéhez visszataláljunk. Ezért a legnagyobb, a szeretet (1Kor 13, 13). Érdemes megfigyelni, hogy Pál milyen összefüggésben beszél a szeretet által munkálkodó hitről: *„Krisztus szabadsága szabadított meg minket, álljatok meg tehát szilárdan, és ne engedjétek magatokat újra a szolgaság igájába fogni*” (Gal 5, 1). A galataiak számára a szolgaság igája a körülmetélkedés szertartása volt. Ma sem a különféle formai jegyek tesznek bennünket keresztényekké, vagyis Krisztus követőivé, a bűn és a halál törvényszerűségeitől felszabadult boldog emberekké. Arra van szükségünk, hogy Jézus szeretete bennünk éljen: *„Mert Krisztus Jézusban nem számít sem a körülmetélkedés, sem a körülmetéletlenség, csak a szeretet által munkálkodó hit*” (Gal 5, 6).

Nem azok várják vissza Jézust, akik a mennyei Jeruzsálemről - az aranyutcákról, meg a gyöngykapukról ábrándoznak. Jézus azt tanította, hogy akkor lehetünk boldog szolgák, ha a szeretet gyakorlatát követjük. Jézus, amikor búcsúzott tanítványaitól az Olajfák hegyén, hét példázatot mondott a krisztusvárásról (Mt 24, 32-25, 46). A példázatokban nemcsak arra figyelmeztet, hogy vigyázunk, mert olyan váratlanul jön el, mint a tolvaj (Mt 24, 43. v.ö. 2Pt 3, 10. Jel 3, 3), hanem arra is, hogy őt csak okos szolgaként lehet várni *„...akit azért rendelt szolgálói fölé az úr, hogy kiadja nekik az eledelt idejében. Boldog az a szolga, akit ilyen*

munkában talál ura, amikor megjön” (Mt 24, 45-46).

Jézus a második eljövételéről szóló példázatsort a juhok és a kecskék szétválasztásáról szóló példázattal fejezi be (Mt 25, 31-46). Kikhez szól így? -*„Jöjjetek, Atyám áldottai, örököljétek a világ kezdete óta számotokra elkészített országot. Mert éheztem, és ennem adtatok, szomjaztam, és innom adtatok, jövevény voltam, és befogadtatok, mezítelen voltam, és felruháztatok, beteg voltam, és meglátogattatok, börtönben voltam, és eljöttetek hozzám” (34-36).* Az érdekes az, hogy a korabeli és a mai ember gondolkodása szerint ezekben a cselekedetekben semmiféle „vallásos”, szakrálisan szent nincsen. Nem is intézményesített jócselekedetéről van szó, amit nagyvonalúan rábízunk olyanokra, akik helyettünk megteszik. Nem véletlen, hogy erre az igazak azt válaszolják: Uram, mikor láttunk téged...? Erre esküvel megerősítve mondja a király: *„Bizony mondom néktek, amikor megtettétek ezeket akárcsak eggyel is a legkisebb atyámfiai közül, velem tettétek meg” (40).* Ezek az észrevétlen, nem előre megfontolt szándékból elkövetett jócselekedetek voltak.

Tanulságos az, hogy mi történik a király bal keze felől álló szolgálkkal. Ezek sem követtek el cégéres gáztetteket. Épp úgy találkoztak éhessel, szomjással, ruhátlan mezítelennel, beteggel és fogollyal, mint a társaik. Csakhogy ők nem Jézust látták meg a szükségét szenvedőben. A különbség csak annyi, hogy öbelölük a szeretet által munkálkodó hit hiányzott.

Az hisz a jóban, az tud reménykedni, aki a gyakorlati szeretetre rátalál, mindenféle reprezentatív külsőségtől, vallásoskodó cselekedettől mentesen. Az ilyen embert Pál szavai szerint: Krisztus szerelme szorongatja a szeretetre. Az ilyen embernek van hite a jóban, mely erőssé teszi.